

BEVEZETŐ A *FORDULAT* 27. SZÁMÁHOZ

A *Fordulat* aktuális száma fontos mérföldkő abban a munkában, amely a folyóirat, illetve más kritikai műhelyek és partnerszervezetek körül zajlott az elmúlt években. A 24. és 25. lapszámok a gondoskodási válságot és a klímaválságot elemezték, konklúziójuk pedig az volt, hogy mindkét válság gyökere abban a rendszerlogikában keresendő, amely a bér munkát, a döntően nők által végzett reprodukív munkát és a természeti környezetet is olcsó erőforrásként használja a folyamatos és végtelen felhalmozáshoz. Legutóbbi, 26. számunk pedig azt vizsgálta meg részletesen, hogy a társadalmi újratermelés tőkefelhalmozásnak való alávetése milyen formát öltött Magyarországon 2010 után. Az elmúlt években tehát igyekeztünk átfogó képet adni azokról a rendszerszintű problémákról, melyekkel szembenézünk. A lapszámok körül kialakult beszélgetések és viták során azonban rendre felmerült a kérdés, hogy mégis mi a teendő ebben a helyzetben? Erre a kérdésre ad egyfajta választ az aktuális lapszám.

A szolidáris gazdaság olyan mozgalmi gyakorlatokat ír le, melyek konkrét, kézzelfogható alternatívákat építenek a kapitalista felhalmozás jelenlegi rendszerével szemben. A szolidáris gazdasági mozgalmak – melyekből e lapszámban többet is bemutatunk – komoly erőfeszítéseket tesznek arra, hogy úgy szervezzék meg az élelmezést, a lakhatást, az energiatermelést, a gondoskodást és egyéb alapvető emberi igények kielégítését, hogy az elsősorban az adott közösségek és természeti környezetük jóllétét és fennmaradását szolgálja a tőkefelhalmozás helyett. Politikai szempontból mindez legalább két okból lényeges. Egyfelől azért, mert ezek a gyakorlatok valós alternatívákat dolgoznak ki a mindennapi élet társadalmi és ökológiai szempontból is fenntartható újraszervezésére. Másfelől pedig azért, mert ezek a szerveződések egy átfogó, rendszerkritikus társadalmi mozgalom anyagi alapjait jelenthetik és ezzel elengedhetetlen részét képezhetik annak a rendszer átalakításáért folyó küzdelemnek, amely a klímakatasztrófa elhárításáért folyik.

A lapszám első cikkében Gagyi Ágnes a szolidáris gazdaság mozgalom elméleti kereteiről ír, valamint arról, hogy miben mutat mindez újat a 20. század nagy rendszerellenes politikai mozgalmaihoz képest. Lazányi Orsolya és Veress Tamás tanulmánya szintén az alapfogalmak tisztázását segíti: előbb bevezetik a *commons* fogalmát, amely a gazdasági

erőforrások demokratikus kezelését és igazgatását jelenti, majd gyakorlati példákon keresztül mutatják be, hogy mindez hogyan különbözik a piaci alapú "közösségi" megoldásoktól.

A következő négy írás konkrét szolidáris gazdasági megoldásokról szól egy-egy területen belül. Czerván Andrea, László Loren és Katona Noémi cikke a gondoskodási munka újraszervezésére hoz több esettanulmányt; Balázs Bálint az ételmiszer-önrendelkezés lehetőségeit elemzi; Jelinek Csaba és Pósfai Zsuzsanna a lakhatási válságra adott közösségi megoldásokból mutat be nemzetközi és hazai példákat; Buka Virág és Nagy Kristóf pedig a kultúra szerepét vizsgálja a közösségi szolidaritás nézőpontjából. Az ezekben a cikkeken bemutatott példák elsősorban a helyi közösségek igényeinek kielégítéséről, és az adott mozgalmak autonómiájának megerősítéséről szólnak. Nyilvánvalónak tűnik ugyanakkor, hogy ezek a mozgalmi kezdeményezések csak akkor érhetnek el érdemi sikereket, ha képesek lesznek nagyobb strukturális átalakulásokat is kikényszeríteni. A lapszám harmadik blokkja ezért éppen arról szól, hogy az olyan nagyobb szereplők, mint a szakszervezetek és az állam segítségével milyen rendszerszintű változások kikényszerítésére lenne szükség például a pénzügyek vagy az energiatermelés területén a klímakatasztrófa elkerüléséhez.

Horváth Gábor és Lafferton Sára a globális pénzügyi rendszert elemző cikkükben rámutatnak arra, hogy a magánbankok által lényegében "a semmiből" teremtett hitelpénz jelensége hogyan járul hozzá a gazdasági növekedés felpörgetéséhez; írásuk második felében pedig arra is kitérnek, hogy napjaink pénzrendszerének milyen alternatívái képzelhetők el. Csurgó Dénes és Fabók Márton elsősorban az energiatermelés példáján keresztül arra a kérdésre keresik a választ, hogy az évtizedek óta csökkenő tagsággal rendelkező, ám még mindig jelentős számú dolgozót tömörítő szakszervezetek milyen stratégiával tölthetnek be kulcsszerepet a klímamozgalomban. Hasonlóképpen a szakszervezetek (újra)politizálásáról szól Fülöp Nóra cikke, amely olyan kortárs kelet-európai kezdeményezéseket mutat be részletesen, melyekben rendszerkritikus csoportok és helyi szakszervezetek működnek együtt. A blokk utolsó cikkében Sidó Zoltán az állam kérdését járja körül: vagyis azt, hogy egy alulról szerveződő szolidáris gazdasági mozgalom a céljai elérése érdekében miként viszonyulhat az államhoz, illetve milyen állami eszközök állnak rendelkezésre a gazdaság zöld és demokratikus átalakításához.

Bár a fenti cikkeken helyenként igyekeztünk magyar és más kelet-európai eseteket is felsorolni, fontosnak tartottuk, hogy a szolidáris gazdaság itthon megvalósult esetei közül némelyiket külön cikkben is elemezzük. Az erről szóló blokk első írásában Sidó Zoltán és Szarvas Márton a két világháború között működő Hangya Szövetkezet történetét veszik számba – a Hangya ugyanis intő példája annak, hogy a gazdasági demokrácia és a szövetkezeti eszközök miként téríthetők el a rendszerkritikus céloktól és használhatók ehelyett a felhalmozás rendszerébe való integrációra. Hasonló kérdéseket jár körül Kiss Soma Ábrahám és Szarvas Márton tanulmánya, melyben a házi készítésű mezőgazdasági kisgépek (az ún.

csettegők) példáján keresztül írnak technológiai önrendelkezésről, valamint arról, hogy a közösségi innováció hazai eredményeit miként olvasztotta magába az előnyös világcpi integrációt célzó államszocialista rendszer. Az ezt követő írás egy hármast interjú Bartha Eszterrel, Krausz Tamással és Szalai Erzsébettel, akik a gazdasági demokrácia és a munkás-önigazgatás magyarországi példáiról, és azon belül is elsősorban az 1956-os és az 1989-es gyárfoglalásokról mesélnek kutatásaik, illetve személyes tapasztalataik alapján. A lapszámot Kiss Julianna és Mihály Melinda írása zárja, amely a szociális és szolidáris gazdaság intézményeinek hazai helyzetét elemzi.

Ebből a rövid összefoglalóból is látszik, hogy a szolidáris gazdaság paradigmája a mindennapi élet és a rendszerellenes mozgalomépítés rengeteg területét lefedi. Széleskörű alkalmazhatósága és az élet újratermeléséhez nyújtott konkrét megoldásai miatt a szolidáris gazdaság a mai magyar kontextusban is kifejezetten előremutató és sok potenciált rejtő eszköz lehet. Ezért jött létre a jelen lapszám elkészültét is rengeteg meglátással és munkával segítő Szolidáris Gazdaság Központ nevű szervezet, amely hazai szövetkezetekkel, civil szervezetekkel és szakszervezetekkel együtt a gondoskodás, az élelmezés, a lakhatás és az energiatermelés területein igyekszik zöld, demokratikus és rendszerkritikus kezdeményezéseket építeni. Több éves előkészítő munkájuk nélkül ez a lapszám nem jöhetett volna létre.

Buka Virág
Domschitz Mátyás
Fabók Márton
Gagy Ágnes
Lafferton Sára
Nagy Kristóf
Sidó Zoltán
a Fordulat 27. számának szerkesztői